

4357

Neushoorns naar

Een van de methoden om neushoorns voor stroperij te behoeden, is ze over te brengen naar beschermde gebieden. Dierenarts Frerik ter Braake hielp in Namibië mee bij zo'n transport.

door Frerik ter Braake

FOTO'S VAN DE SCHRIJVER TENZIJ ANDERS VERMELD

Wildvangteam in Namibië

De horizon van het droge Afrikaanse landschap tekent zich scherp af tegen de helblauwe lucht. Onder ons vervolgen honderden olifanten in grote en kleine groepen hun weg over de smalle, kronkelende wildpaadjes die als aderen het landschap doorkruisen. Tussen de verspreid staande acaciabomen galoppeert een giraf weg als in een slow-motion film. We vliegen in een kleine, vierzits helikopter boven de West-Caprivi in het noorden van Namibië en zoeken het gebied systematisch af naar neushoorns. Het hoofddoel van ons verblijf is om de zwarte neushoorns die zich nog in de Caprivistreek bevinden naar een veiliger gebied te transporteren.

Het wildvangteam bestaat uit een helikopterpiloot, een dierenarts en een grondteam dat bijgestaan wordt door wildopzichters of rangers van de West-Caprivi. Deze rangers zijn goed op de hoogte van de lokale situatie. Het grondteam heeft de beschikking over twee kleine vrachtwagens elk voorzien van een hydraulische arm en een stalen kist waarin we de neushoorns naar het basiskamp kunnen vervoeren.

Zoeken vanuit de lucht

Al dagen zijn we tevergeefs met de helikopter op zoek naar neushoorns. We oriënteren ons daarbij op de min of meer parallel aan elkaar lopende droge rivierbeddingen, de zogeheten omarambo's, waarin zich op sommige plaatsen nog kleine waterpoelen bevinden die door de dieren als drinkplaatsen worden gebruikt. Het herkennen van de verschillende soorten dieren vanuit de lucht is niet gemakkelijk en vergt de nodige ervaring. Om ons gezichtsveld zo ruim mogelijk te maken, hebben we de zijdeuren uit de helikopter gehaald en zitten we warm aangekleed met twee man ieder aan een kant in het toestel waarbij we steeds een strook van ongeveer vijfhonderd meter in de gaten houden. Het valt echter niet mee om in de dichte begroeiing langs weerszijden van de omarambo neushoorns te zien. Na enkele dagen wordt dan ook besloten om vanaf de grond te gaan zoeken. We zullen met het grondteam de rivierbedding volgen tot het punt waar de sporen van een neushoorn de laatste keer door de rangers zijn gesignaleerd.

Spoorzoeken

De zon staat intussen laag aan de horizon en weerspiegelt in het waterpoeltje waar we ons kamp opgeslagen hebben voor de nacht. De silhouetten van de mannen die zich rond de kampvuren geschaard hebben, steken af tegen de vuurrode gloed van de laagstaande zon, die nu al gauw plaats zal maken voor de schitterende Afrikaanse sterrenhemel.

veiliger oorden

Een schitterende zonsondergang boven de Kwandorivier in het Caprivigebied.

Met de helikopter zoeken naar neushoorns.

de sporen verder te volgen. De rest van het grondteam blijft paraat bij de wagens. Het is indrukwekkend te zien hoe bosjesmannen spoorzoeken. Het is een oeroud volk dat al duizenden jaren een zwervend bestaan lijdt. Ze leven van de jacht en van wat de natuur verder aan voedsel levert. Van jongs af aan leren ze sporen lezen zoals wij onze moedertaal leren lezen. Wij zijn in hun ogen dan ook analfabeten wanneer we niet in staat zijn aan een spoor te kunnen zien hoe laat een dier is langsgelopen, hoe snel het liep, hoe zwaar het is en wat de leeftijd of het geslacht is. Voor hen is het kunnen lezen van een spoor noodzakelijk om te overleven. Door de sporen te volgen, zoeken ze het wild waar ze op jagen op en kunnen ze gevaarlijke dieren juist ontwijken.

Oog in oog met neushoorns

We volgen nu het spoor van neushoorns door het lange gras van de omarambo. Al snel komen we in het moeilijk doordringbare struikgewas dat de rivierbedding aan beide zijden begrensd. We banen ons een weg door de dichte bosjes en volgen de kleine aanwijzingen die de neushoorns achtergelaten hebben. We zien een teenafdruk tussen het hoge gras, wat uitwerpselen en de typisch door neushoorns afgebeten jonge loten. Dan komen we op een plaats die iets meer open is en waar duidelijk neushoorns geslapen hebben, een moeder met haar jong. Vlakbij de slaappleaats vinden we nog verse urinesporen, ze kunnen dus niet ver van ons vandaan zitten.

Het terrein is bijna onbegaanbaar wat zowel voor het opsporen als voor het vangen problemen kan opleveren. De chauffeurs van de vrachtwagens zullen moei-

Net voor zonsopgang staan we op en vanaf het moment dat we genoeg kunnen zien, gaan we in ploegen op zoek naar sporen van de neushoorns. Rond de waterpoelen, waar de dieren komen drinken, hebben we de meeste kans er een te vinden. Na enkele uren heeft één van de rangers sporen van twee neushoorns gevonden en geeft dit over de radio aan ons door. De ranger, drie bosjesmannen en ik maken ons klaar om

Onthoornen en laten leven

In Namibië wordt een aantal methoden toegepast om de neushoorn te beschermen tegen stropers: het instellen van goed beschermde reservaten met goed opgeleide parkopzichters, het vogelvrij verklaren van de stropers, het tegengaan van de handel in hoorns en, zoals in dit artikel beschreven, het transporteren van neushoorns naar een veilig gebied.

doe je niet, of misschien alleen als een alleruiterste maatregel. Verder is een praktisch nadeel van deze methode, dat de hoorn in een jaar of drie weer aangroeit: het is immers geen onderdeel van de schedel (zoals de tanden van een olifant), maar een uitgroei van de opperhuid. Een zelfde neushoorn dient dus om de zoveel jaar opnieuw te worden behandeld.

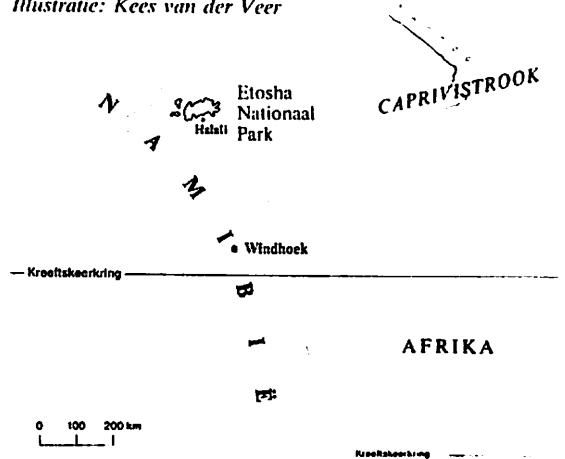
Er gaan zelfs stemmen op om neushoorn-hoorns te oogsten, en de verkoop in handen te geven van de na-

tuurbeschermers in plaats van de stropers-syndicaten. Twee vliegen in een klap, zo lijkt het: de soort wordt gered van de ondergang en het geld stroomt binnen voor nieuwe beschermingsactiviteiten. Des neushoornboerderijen om de neushoorn als soort te redden? Het is moeilijk werven aan een dergelijke gedachte. Hopelijk hebben de andere beschermende maatregelen sneller succes.

Gijs van der Sijck

Er is een methode die wel heel rigoureus in het leven van een neushoorn ingrijpt: het afzagen van de hoorn. En hoewel het gedrag van een onthoornde neushoorn niet wezenlijk lijkt te veranderen, roept onthoornning als beschermingsmethode vraagtekens op. Het Wereld Natuur Fonds Nederland is niet erg enthousiast. De mening van WNF-medewerker Wim Braakhekke is duidelijk: dieren vermaken om hun voortbestaan te verzekeren

Illustratie: Kees van der Veer

te hebben snel ter plekke te zijn. Ook is het onmogelijk het terrein goed te overzien, wat betekent dat het risico groot is plots oog in oog te staan met het neushoornwijfje dat, zeker nu zij een jong bij zich heeft, niet zal twijfelen om aan te vallen. Neushoorns kunnen vrij slecht zien maar reuk en gehoor zijn des te beter ontwikkeld. Vooral de zwarte- of puntlipneushoorn staat erom bekend bij een onverwachte confrontatie als beste verdediging de aanval te kiezen. De witte- of breedlipneushoorn is over het algemeen iets minder agressief.

Volgens de bosjesmannen zijn de neushoorns nog maar een paar uur lopen bij ons vandaan. Gelukkig bevinden ze zich bovenwinds van ons zodat we niet bij het minste, geringste briesje verraden kunnen worden. We proberen zo min mogelijk lawaai te maken wat af en toe niet meevalt in het droge, stekelige struikgewas. De bosjesmannen blijken zeer nauwkeurig geweest te zijn met hun schatting want na twee uur zien we haar, met het jong dicht in de buurt, op ongeveer tien meter afstand staan.

Onmiddellijk lopen we naar een goede klimboom toe, roepen de helikopter op en geven zo exact mogelijk onze positie door. Gelukkig horen we de helikopter al snel naderen. De helikopter is alleen bemand door de piloot en de dierenarts om het toestel zo wendbaar mogelijk te houden. De piloot stuurt de helikopter zo laag mogelijk over de neushoorns heen die verdwaasd wegrennen. De dierenarts schiet een verdovingspijl die het wijfje in de bilspier raakt. Het dier rent nog enkele minuten rond voordat het neervalt. De kleine gaat achter de moeder aan en wordt met een volgend schot verdoofd. Als de verdovingspijl het doel raakt, wordt de snelheid van de pijl sterk afgeremd en gaat er een patroon achterin de pijl af die een zuiger naar voren perst, waardoor de verdovingsvloeistof in het dier gespoten wordt.

Het gebruikte middel is etorphine (een morfine-achtige stof) een zeer effectief werkend middel waarvan voor een volwassen neushoorn van anderhalve ton maar vier milligram nodig is om het dier binnen tien minuten plat te krijgen. Twee grote voordelen van de

Bosjesmannen zijn bijzonder goede spoorzoekers, ze kunnen zelfs aan een spoor zien hoeveel tijd er is verstreken sinds een dier langs kwam en hoe snel het liep.

De truck wordt tot vlakbij de vermoorde neushoorn gereden.

De vermoorde neushoorn ligt in de kist op de vrachtwagen. Aan de grootte van de hoorn is te zien dat het nog een vrij jong dier is.

De neushoorn graast kalm in de boma totdat hij vanuit het basiskamp overgebracht wordt naar het, zo'n 1000 km ten westen van de Caprivi in Noord-Namibië liggende, Nationale Park Etosha.

Hoorn voornamelijk gebruikt als medicijn

In de redactionele inleiding bij het artikel van dr. Jachman over de laatste Malawiaanse neushoorns in het vorige nummer van **DIEREN** staat als belangrijk gebruiksdoel van neushoorn-hoorn, poeder van de hoorn als potentie-verhogend middel. De redactie kreeg hierop een brief van drs. J. van den Brink die ons er op wees dat dit gebruik slechts zeer lokaal voorkomt. Veel wijdverspreider en daardoor schadelijker is het gebruik van hoornpoeder als bestanddeel van allerlei medicijnen in China, onder andere tegen verkoudheid.

Verder heeft de Noordjemenitische regering enkele jaren geleden het gebruik van neushoorn-hoorns voor dolkheden verboden, maar of deze maatregel effect heeft, is ons niet bekend.

De redactie

Het Nationale Park Etosha waar de neushoorns veilig verder kunnen leven.

stof zijn dat deze zo sterk werkt dat er maar een klein volume nodig is en dat er een antidoot (tegengif) bestaat dat het dier, na toediening rechtstreeks in een ader, binnen enkele minuten weer wakker maakt.

Zodra de neushoorn neervalt, wordt het grondteam via de radio opgeroepen en vertrekt zo snel mogelijk met de vrachtwagens naar ons toe. De stalen kist wordt voor de verdoofde neushoorn gezet. We leggen een touw rond de kop en geven het dier een injectie met het antidoot. Het dier krabbelt nog suf van de verdoving overeind. Door met een paar mannen aan het touw dat rond de kop zit te trekken en een aantal mannen achter de neushoorn te laten duwen, leiden we haar de stalen kist in. We sluiten de kist die vervolgens op de vrachtwagen gehesen wordt. Nu kan de zware terugtocht naar het basiskamp beginnen. We komen verschillende keren in het mulle zand vast te zitten maar het verloopt verder, afgezien van een lekke band, voorspoedig.

Transport naar een nieuw leefgebied

In het basiskamp laden we de twee neushoorns over in de grote oplegger en vertrekken richting Etosha. Dit gebied is uitgezocht als het nieuwe thuis voor deze twee neushoorns.

Etosha, dat zo'n duizend kilometer ten westen van de Caprivi in Noord-Namibië ligt, is een prachtig Nationaal Park met een grote hoeveelheid wildleven. In het park bevindt zich een enorme pan die van mei tot december volledig droog staat, terwijl het in de natte tijd tussen januari en april in een groot meer kan veranderen.

Omstreeks middernacht komen we in Hafali in Etosha aan. Er is een met palen afgedekte kraal met een doorsnede van tien tot vijftien meter gebouwd. Dit

wordt een boma genoemd. In de ochtend lieten we het jong pas bij de moeder. Ze waren allebei nog wat versuft van de langwerkende tranquillizers die ze gekregen hadden om de stress bij het transport en bij het verblijf in de boma zo laag mogelijk te houden. Het is echter niet mogelijk het jong nog langer bij de moeder weg te houden in verband met het risico dat haar melkproductie stopt. De nog versufte kleine herkent zijn moeder niet en valt haar direct aan. We houden ons hart vast en hopen dat de anderhalve ton wegende moeder, die ook nog versuft is, het jong niet te lijf gaat. Het valt gelukkig mee, het moederinstinct overwint en het jong wordt netjes op zijn plaats gezet. Even later staat het jong al weer bij z'n moeder te drinken.

Het grote probleem in een boma is het in conditie houden van de neushoorns. De zwarte neushoorn is een typische knabbelaar, die zich voedt met bladeren, knoppen en jonge loten van struiken en bomen. Ze pakken hun voedsel met hun beweeglijke puntvormige bovenlip vast. Een neushoorn eet per dag 150 tot 200 kilogram voer en het zal duidelijk zijn dat het niet eenvoudig is zoveel struiken aan te voeren dat ze voldoende knoppen en jonge loten hebben om aan hun behoefte te voldoen. Zo snel mogelijk zullen de neushoorns dan ook vrij gelaten worden uit de boma waarna ze verder hun eigen weg kunnen vinden. Het belangrijkste doel van deze operatie is geslaagd. Er zijn weer een aantal neushoorns naar een veiliger gebied gebracht. De dieren die buiten de beschermde gebieden leven, hebben een zeer lage overlevingskans. Wij hopen dat projecten als deze een steentje zullen bijdragen om het uitsterven van deze bedreigde diersoort te voorkomen.